

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Актуальність дослідження: Проблема розвитку пам'яті учнів молодшого шкільного віку є актуальною і соціально значущою, оскільки перехід дітей шкільного віку до систематичного навчання сприяє поступовому розвитку й становленню основних форм пам'яті, яка є умовою успішного навчання, основою для розвитку їхніх здібностей. У той же час успішність навчання молодшого школяра в закладі освіти зумовлена рівнем розвитку й сформованості процесів його пам'яті. Шкільний курс «Природознавства» володіє значними можливостями для розвитку пам'яті школярів.

Аналіз останніх публікацій. Учені досліджували пам'ять у загальному психологічному аспекті, також у процесі природного розвитку, зумовленого віковими змінами. Значний внесок у дослідження питання зробили такі вітчизняні й зарубіжні вчені, а саме: А. Біне, П. Блонський, С. Бочарова, Л. Веккер, Л. Виготський, І. Дубровіна, Л. Занков, Г. Костюк, П. М'ясоїд, Т. Пушкарьова, С. Рубінштейн, І. Шаповаленко та інші.

У роботі Т. Пушкарьової [1] означено поняття «пам'ять», її основні процеси, окрім того, здійснено діагностику пізнавальних процесів молодших школярів (уваги, пам'яті, мислення, уяви, рівня інтелектуального розвитку), які навчаються за експериментальною програмою «Росток», проаналізовано результати даного дослідження.

О. Скляренко розглянуто й проаналізовано основні підходи у вивченні пам'яті у вітчизняній і зарубіжній психології [2].

Однак потребують подальшого розвитку питання щодо проблеми методичних підходів до діяльності вчителів початкової школи з розвитку пам'яті людини. Аналіз теорії і практики розвитку пам'яті учнів молодшого шкільного віку показує, що це питання є актуальним як у психологічних, так і в педагогічних дослідженнях, що зумовлено необхідністю удосконалення раціональних прийомів і способів продуктивного запам'ятовування і тривалого зберігання інформації.

Нами встановлені педагогічні умови розвитку пам'яті молодших школярів на уроках природознавства, а саме: цілеспрямоване системне формування в учнів продуктивного запам'ятовування на основі особистісного підходу; використання для розвитку пам'яті учнів різноманітних підходів відповідно до особливостей мнемічного типу пам'яті учнів; спиратися у розвитку пам'яті учнів на емоційний, пізнавальний, особистісно значущий для учнів навчальний матеріал; створення на уроках сприятливого пізнавального середовища.

Мета статті – дослідження впливу запропонованих педагогічних умов на розвиток короткочасної зорової, слухової і словесно-логічної пам'яті учнів початкових класів на уроках природознавства.

Виклад основного матеріалу. Поступовий процес розвитку психіки людини, урізноманітнення її видів діяльності неможливий без накопичення раціонального й чуттєвого досвіду, врахування надбань інформаційного суспільства. Здійснення переходу до виконання від простих до більш складних завдань і дій, адаптація до нового середовища ґрунтуються на попередньому досвіді людини. Це зумовлено тим, що розвиток психіки базується на результатах попередніх етапів її розвитку. Тому від індивідуальних якостей процесів пам'яті залежить ефективність і продуктивність діяльності людини.

Для підвищення продуктивності запам'ятовування учнями матеріалу під час вивчення курсу «Природознавства» доцільно застосовувати такі *дидактичні прийоми*:

- а) класифікація і логічне групування предметів;
- б) використання плану тексту, схематичних зображень або малюнків;
- в) виділення в тексті опорних слів, істотних ознак предметів;
- г) встановлення смислового зв'язку між словом і зображенням;

д) візуалізація , театралізація змісту.

Для перевірки дієвості вищезначених педагогічних умов проведено експериментальне дослідження на базі Черкаської спеціалізованої школи І–ІІІ ступенів № 28 імені Т. Г. Шевченка в 4-х класах. Для визначення рівнів розвитку короткочасної зорової і слухової пам'яті, словесно-логічної пам'яті учнів до та після експерименту було застосовано такі психодіагностичні методи: методика «Запам'ятай малюнки» [3], методика «10 слів» [4], методика «Словесно-логічна пам'ять» [4].

З метою дослідження обсягу короткочасної зорової пам'яті нами було адаптовано для нашого дослідження методику «Запам'ятай малюнки». Методика відповідає віковим й інтелектуальним особливостям учнів початкових класів. Психологічний сенс даної діагностичної методики полягає у тому, щоб з'ясувати, наскільки молодші школярі запам'ятають 9 зображених малюнків, які потім мають віднайти в іншій картці, де окрім 9-ти зображень із першої картки є 6 інших.

Діти з низьким рівнем розвитку короткочасної зорової пам'яті зазнають труднощі при виконанні завдання запропонованої методики. Вони допускають значну кількість помилок при виборі зображень, оскільки не змогли запам'ятати представлені зображення. Інші ж учні (середній рівень) особливих проблем при виконанні цього завдання не мають. Вони досить легко знайшли необхідні зображення у другій картці. Діти припускають помилки при знаходженні певних ілюстрацій. Молодші школярі з достатнім рівнем розвитку короткочасної зорової пам'яті з легкістю виконують подане завдання. Також вони швидше за інших знайшли зображення, які були на першій картці, серед тих, які були на другій. Деякі з них припустилися однієї або двох помилок.

Результати дослідження рівня розвитку короткочасної зорової пам'яті молодших школярів експериментальної групи свідчить про те, що в молодших школярів переважає середній та достатній рівні розвитку короткочасної зорової пам'яті, який зафіксовано в 29 учнів (96,7 %), низький рівень було виявлено в 1 дитини (3,3 %). Високого рівня розвитку короткочасної зорової пам'яті на початку дослідження не виявлено, але в кінці експерименту високий рівень встановлено у 2 дітей (6,7 %).

Отже, можна побачити, що експериментальний чинник впливає на розвиток короткочасної зорової пам'яті молодших школярів. Кількість учнів середнього, достатнього й високого рівнів зросла й становить 100%.

З метою дослідження обсягу короткочасної слухової пам'яті нами було розроблено й проведено методику «10 слів». Психологічний сенс даної діагностичної методики полягає в тому, щоб з'ясувати, наскільки молодші школярі запам'ятають 10 запропонованих слів, які потім мають написати на аркушах паперу.

Аналізуючи дані дослідження, можемо зробити висновок, що в молодших школярів експериментальної групи переважає середній і високий рівні розвитку короткочасної слухової пам'яті, який мають 29 учнів (96,7 %) від загальної кількості четвертокласників. Введення експериментального чинника в навчальний процес експериментальної групи збільшило кількість учнів з високим і середнім рівнем короткочасної слухової пам'яті до 100%.

З метою дослідження рівня розвитку словесно-логічної пам'яті нами було розроблено й проведено методику «Словесно-логічна пам'ять». Методика відповідає віковим й інтелектуальним особливостям учнів. Психологічний сенс даної діагностичної методики полягає у тому, щоб виявити вплив логічних зв'язків на запам'ятовування словесного матеріалу молодшими школярами.

Аналізуючи дані експериментального дослідження, ми можемо зазначити, що в молодших школярів переважає середній та високий рівні розвитку словесно-логічної пам'яті, який зафіксовано в 27 учнів (90 %) від загальної кількості четвертокласників. Результативність у розвитку словесно-логічної пам'яті учнів після проведення експериментального дослідження змінилася до 96,7 % учнів з середнім і високим рівнями.

За даними результатами дослідження встановлено, що запропоновані педагогічні умови розвитку короткочасної зорової, слухової пам'яті й словесно-логічної пам'яті молодших школярів на матеріалі уроків природознавства в учнів початкової школи є дієвими, підтвердженням цього є отримані результати експерименту.

Список використаної літератури:

1. Пушкарьова Т. Діагностування та розвиток пізнавальних процесів молодшого школяра за умови психологічного супроводу експериментальної програми «Росток» / Т. Пушкарьова // Рідна школа. – 2008. – № 3–4. – С. 55–57.
2. Скляренко О. М. Проблема розвитку пам'яті на ранніх стадіях онтогенезу [Електронний ресурс] / О. М. Скляренко // Наука і освіта. – 2012. – № 6. – С. 187–190. – Режим доступу до журналу : http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2012/NiO_6_2012/2/Sc1.htm
3. Методика «Запомни рисунки». Тест для дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doshkolnik.ru/psihologiya/4448-risunki.html>
4. Діагностика пам'яті молодших школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eidetic.kiev.ua/varto-pochitati/29-diagnostika-pam-yati-molodshikh-shkolyariv>

Науковий керівник: к. п. н., доцент Нінова Т. С.

К. Тищенко

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СПОСТЕРЕЖЕНЬ У ПРИРОДІ

З погляду сучасної концепції педагогічної освіти метою формування у дошкільників «елементарних математичних уявлень» є не лише навчання їх лічби та обчислення, орієнтування у просторі й часі, але і формування логічних умінь. Мається на увазі не пряме навчання логічним операціям і відношенням, а підготовка дітей шляхом практичних дій до засвоєння точного значення слів і сполучень, які називають ці операції та відношення. Відповідно до такого підходу у змісті дошкільної освіти, окресленому Базовим компонентом дошкільної освіти, виділено математичний та логічний аспекти, засвоєння яких забезпечує формування логіко-математичних уявлень – класифікація геометричних фігур, предметів, множин; серіацію за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі й часі; обчислення та вимірювання кількості, довжини, висоти, ширини, об'єму, маси [1, с.18].

Природа – найкраща можливість для розвитку спостережливості дітей. Спостереження дітей в природі – один із головних засобів їх розвитку. В процесі його розширюється орієнтація дітей в навколишньому середовищі, формується сенсорно-пізнавальний розвиток, пізнавальні здібності математичного характеру, виховується відповідне відношення до природи [2]. Під час прогулянок на практиці, я вчила дітей спостерігати за певними об'єктами, порівнювати форми, кольори, групувати їх по зовнішніх ознаках. У процесі засвоєння знань у дітей утворюється більш високі форми пізнавальної діяльності.

Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» передбачає створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини та формування в неї життєвої компетентності. Ознайомлення дітей з навколишнім світом реалізуються впродовж дошкільного дитинства в іграх, на заняттях, екскурсіях, прогулянках. Встановлено, що навчання дітей різним видам математичної діяльності спрямоване на розкриття зв'язків та відношень між предметами. Це означає, що таке навчання призводить не лише до практичного результату (оволодіння навичкою лічби, виконання елементарних математичних операцій, об'єднання множин за спільною ознакою тощо), але й сприяє загальному розвитку дитини [3, с.211].

До кінця дошкільного віку у дітей повинна бути розвинута елементарна форма логічного мислення, здатність до аналізу і синтезу, уміння виділяти індивідуальні і загальні

ознаки рослин і тварин, робити узагальнення, дошкільники мають оволодіти умінням порівнювати та класифікувати об'єкти природи за якісними ознаками й чисельністю, знати співвідношення між одиницями часу, довжини та маси, орієнтуватися в порах року, володіти інформацією з чого складається рік, місяць [4].

У процесі ознайомлення дітей з природою в закладі дошкільної освіти використовуються такі методи:

- наочні (спостереження, розгляд картин, демонстрація фільмів);
- практичні (дослід, ігровий метод, праця);
- елементарні (досліди);
- словесні (розповіді, читання художніх творів, бесіди) [4].

Найкращий результат дає спостереження. Під впливом спостережень дошкільники формуються уявлення про утворення чисел, відношень між ними, кількісну і порядкову лічбу.

Ознайомлення дітей з навколишнім світом реалізується впродовж дошкільного дитинства в іграх, на заняттях, екскурсіях, прогулянках.

Класифікація в елементарній формі групування предметів за допомогою спостережень у природі доступна навіть дітям молодшого дошкільного віку. Вони можуть здійснювати перцептивно - практичні дії порівняння предметів, знаходити між ними подібність за якоюсь зовнішньою ознакою – величиною, формою, кольором, вагою тощо. Кожна яскрава ознака в групі подібних предметів стає стимулом для їх зіставлення і групування [4].

Щоб виявити рівень логіко-математичних уявлень у дітей при класифікації, множин, предметів, можна застосовувати такі ігри:

1. «Знайди відмінність» (дидактична вправа).
«Що зайве?» (дидактична вправа).

Мета: з'ясувати, чи вміють діти знаходити спільні та відмінні ознаки предметів, об'єднувати предмети у групи за однією з них; розвивати логічне мислення, а саме логічні операції: групування, класифікація, серіація.

2. «Знайди те, що я скажу» (дидактична вправа).

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина визначати форму предметів за допомогою геометричної фігури як еталона. Для вправ можна спочатку брати предмети простої форми, що не мають деталей. Наприклад, прапорці, дощечки різної форми; квадратну хустку, шарф прямокутний, косинку, краватку трикутної, стакан циліндричної форми. Дітям пропонується розглянути навколишні предмети і відгадати: «Що я бачу кругле, чого ви не бачите?», «Що я бачу квадратне, чого ви не бачите?», «Що я бачу трикутне, чого ви не бачите?» тощо [4].

- II. Зіставлення за величиною, масою, об'ємом, розміщенням у просторі, часі.

1. «Ріпка» (дидактична вправа).

Мета: з'ясувати, чи вміють діти розрізняти об'єкти за розміщенням у просторі і віддаленістю один від одного, визначати, хто із персонажів більший, а хто менший.

Дітям пропонується розповісти, хто перший хотів вирвати ріпку, хто перший допоміг дідусеві, хто останній прийшов на допомогу, хто був найближчий біля ріпки, хто далі, ще далі? Визначити, який персонаж менший, який більший?

2. «Знайди скарб» (дидактична вправа).

Мета: з'ясувати, чи вміє дитина визначати напрямок руху і місце одного предмету щодо іншого.

Дітям пропонується знайти схований скарб на вулиці за словесною вказівкою: «Обернися ліворуч, зроби чотири кроки. Обернися праворуч, зроби три кроки. Подивіться уважно: з лівого боку від дерева і ти побачиш куцики. Підійти і стань так, щоб вони були позаду тебе. Скарб знаходиться ліворуч тебе і праворуч від берези. Де це?» [4].

Отже, формування логіко-математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку засобом спостереження в природі досліджувалась в різних аспектах. Підтверджується

важливість формування логічних операцій, обчислення та вимірювання, логічні уміння, які складають основу виконання цих операцій з допомогою спостереження в природі. Природа відіграє важливу роль в становленні особистості дитини, її уважності, зацікавленості, допитливості, відповідальності за оточуюче середовище. Ознайомлення дітей з навколишнім світом реалізується впродовж дошкільного дитинства в іграх, на заняттях, екскурсіях, прогулянках.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. –2012. – №7. – С. 4-192.
2. Методика дошкільного навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://allreferat.com.ua/uk/pedagogika_metoduka_vukladanny/kontrolnaya/4949/page/3
3. Білан О. І. Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.
4. Формування логіко – математичної, мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://metodportal.com/node/30981>

Науковий керівник: к. пед. н., доцент кафедри Зорочкіна Т. С.

О. І. Улич

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ КОНСТРУКТОРА LEGO В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

LEGO – одна з найвідоміших і поширених нині педагогічних систем, яка широко використовує тривимірні моделі реального світу в предметно-ігровому середовищі в процесі навчання та розвитку дитини дошкільного віку [5]. LEGO – конструювання, сприяє активному розвитку дітей дошкільного віку і підвищення якості дошкільної освіти. З використанням LEGO кожна дитина незалежно від її віку має можливість показати свою фантазію, насолоджуватися можливістю жити у власному рукотворному світі.

Конструктор LEGO – це не лише яскрава іграшка, а цілий методичний комплекс, що відкриває педагогам та батькам широкі можливості для його використання в освітньому процесі. Конструктори LEGO на сьогоднішній день є незамінним матеріалом для занять у закладах дошкільної освіти. Саме такий конструктор широко впроваджується в зарубіжних та вітчизняних освітніх та спеціальних (корекційних) установах.

Даний конструктор LEGO в перекладі з данської – «розумна гра», а найголовніше, що це яскравий, барвистий, поліфункціональний матеріал, який має великі можливості для пошукової діяльності дітей [3].

Для вихователів закладів дошкільної освіти використання LEGO - конструктора є чудовим засобом для всебічного розвитку дітей дошкільного віку, що забезпечує інтеграцію різних видів діяльності.

За допомогою конструктора LEGO вирішуються завдання освітньої діяльності за наступними напрямками:

- розвиток дрібної моторики рук, стимулюючи в майбутньому загальний мовленнєвий розвиток і розумові здібності;
- навчання правильному і швидкому орієнтуванню в просторі;
- отримання математичних знань про рахунок, форму, пропорції;
- розширення уявлень дітей про навколишній світ, архітектуру, транспорт;
- розвиток уваги, пам'яті, мислення, здатності зосереджуватися;
- оволодіння умінням подумки розділити предмет на складові частини і зібрати з частин ціле;
- навчання спілкуванню один з одним, повага до праці інших.

Конструктор LEGO має переваги в порівнянні з іншими конструкторами: різноманітність деталей; своєрідність кріплення; деталі міцні, легкі, яскраві, привертають

увагу дітей; свобода у виборі матеріалу, сюжету, оригінального використання деталей; розвиток мовлення, що особливо актуально для дітей з її порушеннями [2].

Конструкції з LEGO є гарним матеріалом для театралізованих ігор, в яких ігрові дії обумовлені сюжетом і зміст обраного літературного твору, казки також є елементи творчості.

LEGO – конструювання успішно інтегрується з усіма освітніми лініями розвитку дитини, тому можна використовувати на кожному занятті в закладах дошкільної освіти.

Наприклад: на заняттях з розвитку мовлення конструктор допоможе створити кумедних персонажів, з якими можна обігрувати життєві ситуації, придумати захопливі історії. Педагог може запропонувати дітям розповісти, який у персонажа характер, звички, побудувати їхні помешкання.

Можна придумати незвичайну історію про жабок. Де ж взяти персонажі і взагалі як передбачити всі нестандартні відповіді та побажання дітей? Насправді це зробити дуже просто: разом з малятами зробити жабок з конструктора, потім можна побудувати хатинки, де жабки житимуть, галявину, де вони зустрічатимуться. Усі конструкції можна об'єднати.

Заняття з математики конструктор допоможе перетворити на захопливу казку: хоч педагог розповідатиме одну й ту саму казку, але побудована конструкція у кожного може бути своя. Дітям не подобається створювати конструкції за зразком, малята прагнуть зробити свою машинку, будиночок, тваринку тощо, тому й усілякими способами добудовують стандартну конструкцію, а потім, показуючи батькам, підкреслюють що їх конструкція відрізняється від інших [4].

На заняттях з дітьми молодшого дошкільного віку варто використовувати конструктори LEGO – Duplo. Діти конструюють за показом педагога, навчаються діяти за аналогією, будувати нескладні елементи навколо конструкції.

Діти створюють конструкції, якими можна грати (це фактично модель реальних об'єктів), і саме сюжетно-рольова гра допомагає закріпити знання дітям, навчити досліджувати предмети довкілля, діяти з ними. Діти програють ситуації, які можуть трапитися з ними в реальному житті, навчають правильно діяти у них, прогнозувати наслідки своїх дій. Наприклад, сконструювавши дитячий майданчик розповідаємо дітям правила безпечної поведінки на ньому, показуємо наслідки небезпечної поведінки.

Отже, дошкільний вік - початковий етап становлення особистості. У цей період закладається: розвиток здібностей до конструювання який активізує розумові процеси дитини, народжує інтерес до творчого вирішення завдань, винахідливості і самостійності, ініціативності, прагнення до пошуку нового й оригінального. Творча діяльність завжди приваблива для дитини і змушує її думати, оскільки пов'язана зі створенням чогось нового, відкриттям нового знання або своїх нових можливостей.

LEGO - конструювання, як і інші види діяльності сприяє розвитку не тільки дрібної моторики, а й розвитку мовної активності у дітей дошкільного віку. Особливість конструктивної діяльності полягає в тому, що вона, як і гра, відповідає інтересам і потребам дітей. Вона дає можливість діяти з геометричними тілами, на практиці пізнавати їх колір, форму, величину, засвоювати правильні назви деталей, удосконалювати сприйняття просторових відносин. Ігрова форма занять сприяє розвитку у дітей пізнавального інтересу, дозволяє вберегти від зайвого дидактизму, стомлення, активізує часту зміну позицій [1].

Працюючи з конструктором, можна будувати моделі і при цьому навчатися, граючи і отримуючи задоволення. Коли придумуєш моделі сам, відчуваєш себе професійним інженером, механіком, будівельником або великим конструктором. І це здорово! Це дає повну свободу дій. Робота є жвавою і цікавою і відкриває абсолютно нові перспективи, де немає меж фантазії.

LEGO допомагає дітям втілювати в життя свої задумки, будувати і фантазувати, захоплено працювати і бачити кінцевий результат своєї роботи.

Список використаної літератури:

1. Комарова Л.Г. Будуємо з LEGO (моделювання логічних відносин і об'єктів реального світу засобами конструктора LEGO). -М .: «ЛІНК - ПРЕС», 2011р.- 88 с.
2. Лусс Т. В. Формування навичок конструктивно-ігрової діяльності у дітей з допомогою LEGO. – М.: Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2003.– 104 с.

3. Пеккер Т. В., Голота Н. М., Терещенко О. П., Резніченко І. Ю. Програма розвитку конструктивних здібностей дітей дошкільного віку «LEGO - конструювання» Київ – 2010 р.
4. Стеценко І. Б. LEGO - конструювання як компонент STREAM – освіти для дошкільників// Дошкільне виховання. – 2015. - №5.
5. Фешина Є.В. «LEGO конструювання в дитячому садку»: Посібник для педагогів.-М .: вид. «Сфера», 2013.

Науковий керівник: викладач Бондар В. Г.

А. В. Чернікова

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ФОРМУВАННЯ СВІДОМОЇ ДИСЦИПЛІНИ В АУТИЧНОЇ ДИТИНИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Наявність свідомої дисципліни в учня є однією з умов успішного здійснення освітнього процесу. У контексті впровадження в нашій країні інклюзивної освіти, у тому числі, і для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, дітей з аутичними розладами, питання формування свідомої дисципліни в цієї категорії дітей набуває ще більшої важливості. Це пояснюється тим, що в умовах інклюзії дитина з особливими освітніми потребами, яка має низку психічних, когнітивних і мовленнєвих розладів, потрапляє до середовища однолітків, які означених вад не мають, та разом із ними повинна включитися в освітній процес у закладі, що має певну структуру, організацію, регламент роботи [1].

Дитина, якій ми надаємо психолого-педагогічний супровід у ході освітнього процесу, це мій молодший брат Ілля, який має діагноз «Атиповий аутизм».

У ході формування свідомої дисципліни нами враховано її структуру, зокрема, такі складники:

- установа часу проведення занять у закладі освіти;
- дотримання правил поведінки під час проведення занять, на перерві і в позанавчальний час;
- необхідність виконання учбових завдань на уроках і вдома.

Формування правил виконання кожного з цих складників вимагає певних особливостей. Однією з таких характерних особливостей, що стосується психічного стану аутичної дитини, є схильність до дотримання певних схем і послідовностей дій при виконанні різних операцій або соціально-побутових функцій. Нами враховано цю характерну особливість при створенні усталеного поведінкового комплексу, який реалізовується в ході освітнього процесу.

Разом із тим, необхідно подолати труднощі, які виникають на початковому етапі психолого-педагогічного супроводу аутичної дитини, коли потрібно створити для неї прецедент виконання нових дій. Ці труднощі зумовлені небажанням або нерозумінням і, як наслідок, відмовою аутичної дитини виконувати нові, незвичні для неї дії, брати участь у незнайомих процесах [3].

З метою допомоги аутичній дитині у сприйнятті нового для неї виду діяльності, ми заздалегідь стимулюємо позитивне ставлення до школи і шкільного навчання. Для цього застосовуємо демонстрацію на комп'ютері коротких сюжетів про школу і шкільне життя, супроводжуючи їх коментарями, що вчитися у школі дуже добре і цікаво, що всі діти йдуть до школи, щоб отримувати корисну, життєво необхідну інформацію. Зустрічаючи на вулиці учнів початкових класів, привертаємо увагу хлопчика до тих, хто мали веселий усміхнений вигляд і наголошуємо, що вони йдуть зі школи, де їм було добре і цікаво.

Велику допомогу маємо від того, що Ілля вже раніше отримав досвід відвідування закладу дошкільної освіти, до якого потрібно було приходити щоранку п'ять днів на тиждень. Там регулярно проводяться заняття з дітьми, та час від часу потрібно виконувати вдома деякі завдання. Отже, необхідно перевести цей досвід у формат шкільного навчання, таким чином забезпечуючи безперервність процесу інклюзії.

Для створення набору операційних послідовностей із виконання учбових обов'язків, перш за все, нами розроблено схеми виконання кожного з елементів з ілюстраціями на комп'ютері. Комп'ютер узагалі дуже часто застосовується нами у процесі навчання, оскільки Іллю його дуже приваблює. Наприклад, під час навчального періоду учень прокидається вранці, робить зарядку, гігієнічні процедури, одягається у шкільну форму, снідає, бере портфель. Потім вони з мамою йдуть на зупинку міського транспорту, сідають в автобус, їдуть до потрібної зупинки, там виходять і йдуть до школи. Кожна з цих дій у послідовності розглядається нами окремо, а деякі дії відтворювалися. Зокрема, поїздка до школи виконується кілька разів як прогулянка, у ході якої був повністю пройдений шлях, яким хлопчик буде щодня ходити до школи, аж до шкільних дверей, із поясненнями, що зараз канікули, а незабаром, 1-го вересня, він і ще багато дітей підуть до школи.

Поведінка Іллі безпосередньо в школі, під час уроків і на перерві, не вимагає корекції, оскільки він не агресивний і не проявляє гіперактивності. Оскільки хлопчик навчається у спеціальному класі, діти, які його оточують, мають подібні розлади і це не створює перешкод чи контрасту у сприйнятті ними один одного та полегшує міжособистісну взаємодію. Також учителем у цьому класі є дефектолог, який організовує освітній процес на належному рівні.

Виконання домашнього завдання вимагає тривалого поступового привчання Іллі до цього виду роботи. Незважаючи на те, що хлопчик із періоду перебування в закладі дошкільної освіти вже має досвід виконання деяких завдань удома, цей досвід не був закріплений як постійно виконувані дії та мав епізодичний характер. Отже, знову ж таки, потрібно створити схему дій, які виконуються після повернення зі школи додому. Розроблена нами схема виглядає так: повернення додому, перевдягання, обід, виконання домашнього завдання, перегляд мультфільмів або гра на комп'ютері, вечеря, сон. При демонстрації цього комплексу дій постійно підкреслювалося та наголошувалося, що виконання домашнього завдання обов'язково має передувати відпочинку і розвагам. Щоб показати це наочно, ми на особистому прикладі демонструємо виконання своїх домашніх завдань, при цьому батьки закликають Іллю робити те саме зі своїм завданням, викладаючи його підручники і зошити на стіл, показуючи записи завдань у щоденнику і нагадуючи слова вчителя, що ці завдання потрібно зробити вдома. Відмови і протести сприймаються нами спокійно, проводиться настійливе вмовляння з наголошуванням, що завдання потрібно виконувати, що всі його однокласники це роблять і наступного дня вчителька буде засмучена, якщо він не підготує домашнього завдання. Разом із тим, підкреслюється, що він хороший розумний хлопчик, завдання для нього не є складним, він може його добре виконати, а потім розважатися. Зрештою, нам вдається сформулювати в аутичної дитини сталу звичку виконувати домашнє завдання після повернення зі школи. Усе частіше він робить це сам, без нагадування.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що нами зроблено висновки про те, що на прикладі формування в аутичної дитини звички до виконання певної послідовності дій, яка в даному випадку зводиться до загального дотримання свідомої дисципліни, можна формувати інші операційно-поведінкові комплекси, які допоможуть їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно і в соціальному відношенні, та здійснювати це здоровим і нормальним шляхом в умовах свободи і гідності.

Список використаної літератури:

1. Інтеграційний літній табір : простір розвитку дітей з аутизмом : навч.-метод. посіб. / Т. В. Скрипник, Г. М. Хворова, Г. Г. Смоляр, К. Ю. Абрамченко / за наук. ред. канд. психол. наук Т. В. Скрипник. – Київ : ПВП «Задруга», 2007. – 96 с.
2. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї від 20.11.1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml
3. Сансон П. Психопедагогіка і аутизм : опыт работы с детьми и взрослыми / Патрик Сансон. – Изд. 2-е. – Москва : Теревинф, 2008. – 208 с.

Науковий керівник: д. п. н., професор кафедри початкової освіти Шпак В.П.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ДІТЕЙ

Здоров'я дитини – це не тільки індивідуальна, а й суспільна цінність людства. Формування здорового способу життя підлітків та молоді стала важливою складовою соціально-економічної політики країни.

На сьогодні профілактика та протидія епідемії ВІЛ/СНІДу визнана в Україні державним пріоритетом, адже проблема ВІЛ-інфекції вже давно вийшла за межі суто медичної. В Україні зростає показник соціального, біологічного сирітства дітей з причин ВІЛ-інфекції.

За інформацією КНП «Черкаський міський інформаційно-аналітичний центр медичної статистики та здоров'я», у місті Черкаси офіційно зареєстровано 1403 ВІЛ-інфікованих осіб, зокрема, 36 дітей. Тоді як у 2013 році – 41 дитина. За статистикою 92% ВІЛ-інфікованих області – це особи репродуктивного та працездатного віку. Епідемія ВІЛ-інфекції в місті продовжує поширюватись. Збільшується число дітей, народжених ВІЛ-інфікованими жінками, але на сьогоднішній день ВІЛ-інфікованим надається безоплатна і доступна спеціальна терапія, яка може їм допомогти. Кожному слід пам'ятати, що інфікування здебільшого є наслідком власної поведінки людини [4].

Зазначена проблема стала предметом дослідження цілого ряду вітчизняних науковців: Р. Вайноли, І. Дубініної, І. Зверевої, А. Капської, Л. Котової, М. Лукашевич, В. Полтавця, В. Оржеховської, С. Страшко тощо.

Складні й незрозумілі для дитини обставини хвороби активізують різні психологічні механізми захисту, які відбиваються на загальній її поведінці. Загалом, реакція дитини на інформацію щодо її ВІЛ-інфікування та набуття ВІЛ-позитивного статусу може мати різні прояви: депресія (перебіг цього стану залежить від віку), знижується життєва активність дитини, вона стає сумною, уникає контактів з дорослими та іншими дітьми. Інколи дитина може сприймати хворобу як покарання за погану поведінку, і тоді діти пасивно приймають медичні процедури і ліки, сприймаючи їх як прояв покарання. В інших випадках така пасивність може пояснюватись емоційним і фізичним виснаженням дитини [1, с. 4].

Встановлено, що ВІЛ-інфіковані діти потребують в першу чергу соціально-педагогічної підтримки та супроводу сімей у яких вони виховуються.

Враховуючи психолого-педагогічні особливості дітей, соціальна робота передбачає створення оптимальних соціальних умов життєдіяльності, що дозволяють хворому краще адаптуватися в соціальному середовищі, відчутти себе особистістю. Найбільш результативними під час здійснення догляду та підтримки таких дітей є індивідуальна допомога дитині, сім'ї, найближчому оточенню. В роботі можуть використовуватися такі способи профілактики як інформування, консультування, пряма моральна та фінансова допомога, догляд і обслуговування, психологічна підтримка, доступ до спеціалізованих служб допомоги [3, с. 219].

Соціальні працівники у своїй практичній роботі користуються найрізноманітнішими методами та технологіями (бесіда, збори, створення об'єднань самоврядування, технології адаптації, взаємодія із сім'єю важкої дитини), а також соціально-педагогічною класифікацією віку. Остання спрямована на надання конкретної допомоги з розв'язання вікових завдань, які стоять перед індивідом.

Якщо говорити про дошкільний та молодший шкільний він дитини, то дуже важливо працювати не тільки з самим ВІЛ-інфікованим, але і з його найближчим оточенням – сім'єю. Особливо важливе значення має робота з психологічної реабілітації родичів ВІЛ-інфікованих дітей. Саме цей контингент визначає реальне мікросередовище оточення хворого, психологічний клімат, в якому може зіграти як позитивну, так і негативну роль у формуванні

стану хронічного стресу у ВІЛ-інфікованої дитини. Соціальна робота передбачає організацію спеціалізованої медичної допомоги та догляду за хворими, що знаходяться на різних стадіях розвитку ВІЛ-інфекції, надання їм соціальної підтримки та психологічної допомоги [2, с. 113].

Не менш дієвими буде організація сімейних дитячих ясел-садків, ігрових груп і групових занять, патронаж неблагополучних і прийомних сімей, створення умов для розвитку молодших школярів у мікросоціумі, дослідження зміни поведінки дитини, якщо це помічається.

Можна зробити висновок, що на сьогодні необхідно в максимальній кількості створювати різні групи психологічної підтримки для ВІЛ-інфікованих, в яких передбачені навчання саморегуляції і самопідтримки, організувати психологічні тренінги, зустрічі ВІЛ-інфікованих дітей з ровесниками, адже це дає можливість поділитися проблемами, обговорити їх разом, обмінятися досвідом їх вирішення. У подібних випадках діти отримують допомогу не від соціальних працівників, а від ровесників зі схожими проблемами. Проведення таких заходів сприяє адаптації, мобілізує внутрішні ресурси ВІЛ-інфікованих дітей, так як вони отримують емоційну розрядку, знаходять в ході цих зустрічей відповіді на запитання.

Проведення профілактичних заходів у дитячому середовищі несе в собі безліч методів та форм роботи з такими дітками з метою подолання їх проблем.

Список використаної літератури:

1. Соціально-психологічна робота з ВІЛ-позитивними дітьми та їх сім'ями : процес розкриття ВІЛ-статусу дитині : методичний посібник. – Київ, 2009. – 148 с.
2. Тен О. Є. Основи медичних знань : підручник / О. Є. Тен. – Москва : Майстерність, 2002. – 256 с.
3. Холостова Є. І. Соціальна робота : навчальний посібник / Є. І. Холостова. – Москва, 2006. – 226 с.
4. Статистика Черкас щодо ВІЛ-інфекції [Електронний ресурс] режим доступу до джерела : <http://chmr.gov.ua/ua/newsread.php?>

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Зобенько Н. А.

Ю. Ю. Чумак

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

Шкільні роки – найважливіший етап у житті людини, упродовж якого найактивніше формується її особистість, відбувається активний психічний розвиток, який часто супроводжується підвищеною тривожністю.

Найбільш виражені емоційні реакції, переживання виникають у критичні моменти розбалансованості в динамічному процесі взаємодії дитини і середовища – у так звані «критичні періоди». Саме такий період виникає при переході дитини з дошкільного в молодший шкільний вік. Дітям цього віку властиві психологічні особливості, які сприяють виникненню тривожності: підвищена емоційна чутливість до зовнішніх впливів та сильна зовнішня і внутрішня реакція на них; недостатньо розвинена довільність пізнавальної і, особливо, емоційно-вольової сфер; залежність від оцінок дорослих; низька здатність протистояти чужій думці та інші.

Тому саме в цьому віці тривожність може закріпитися як властивість особистості.

О. Науменко [4, с. 3] вказує, що варто відрізнити тривогу від тривожності. Якщо тривога – це епізодичні прояви занепокоєння, хвилювання дитини, то тривожність є стійким станом. Наприклад, буває, що дитина хвилюється перед виступами на святі чи відповідаючи біля дошки. Але це занепокоєння виявляється не завжди, іноді в тих самих ситуаціях вона залишається спокійною. Це – прояви тривоги. Якщо ж стан тривоги повторюється часто й у самих різних ситуаціях (при відповіді біля дошки, спілкуванні з незнайомими дорослими і т.д.), то варто говорити про тривожність.

Тривожність не зв'язана з якою-небудь визначеною ситуацією і виявляється майже завжди. Цей стан супроводжує людину в будь-якому виді діяльності. Коли ж людина боїться чогось конкретного, ми говоримо про прояв страху. Наприклад, страх темряви, страх висоти, страх замкнутого простору.

У праці шкільного психолога Я. Омельченко [5, с. 43] виокремлені найбільш загальні причини виникнення тривожності в дітей: завищені вимоги до дитини, негнучка догматична система виховання, особистісні конфлікти, пов'язані з оцінкою дитиною власної успішності в різних сферах діяльності.

Відповідно до онтогенетичних закономірностей психічного розвитку можна виділити специфічні причини тривожності на етапі молодшого шкільного віку. Автор вказує на те, що у молодших школярів тривожність є результатом фрустрації потреби в захищеності з боку найближчого оточення та представляє собою функцію порушення стосунків із близькими дорослими. Дитина, для якої властивий високий рівень тривожності, відрізняється частими проявами неспокою, великою кількістю страхів у ситуаціях, коли їй нічого не загрожує. Така дитина може бути нав'язливою, залежною від оцінок дорослих.

Зокрема О. Марінушкіна [3, с. 222] виокремлює соматичні й поведінкові прояви тривожності в дітей, які проявляються в надмірній боязкості, причому іноді діти бояться не самої події, а її передчуття. Часто вони чекають найгіршого. Тривожна дитина, входячи до класу, напружено вдивляється в усе, що знаходиться навколо, несміливо, майже беззвучно здоровається і ніяково сідає на краєчок найближчого стільця. Здається, що вона очікує яких-небудь неприємностей. Діти відчувають себе безпорадними, побоюються грати в нові ігри, приступати до нових видів діяльності. У них високі вимоги до себе, вони дуже самокритичні. Рівень їхньої самооцінки низький, такі діти й насправді думають, що гірші за інших у всьому, що вони непривабливі, нерозумні, незграбні. Вони шукають заохочення, схвалення дорослих у всіх справах.

Соматичні прояви тривожності в молодших школярів характеризуються болем в животі, запамороченням, головними болями, спазмами в горлі, утрудненим поверхневим диханням. Під час прояву тривоги вони часто відчувають сухість в роті, клубок в горлі, слабкість в ногах, прискорене серцебиття.

У різні роки найбільш значимим для школярів виявляється ставлення різних людей. Молодші школярі, особливо першокласники, у першу чергу, прагнуть до симпатії вчителів, заради цього вони готові вчитися відмінно. Якщо ж учитель ставить погані оцінки, виходить, на думку молодшого школяра, «він мене не любить».

О. Кочерга [1, с. 118] зазначає, що для дитини значиме лише джерело пропонованих їй високих вимог, але не їхній зміст, не їхня спрямованість: вона, наприклад, намагається вчитися з усіх сил, щоб не засмучувати без кінця маму, хоча самій їй оцінки байдужі.

В інших випадках самі ці завищені вимоги засвоюються дитиною, перетворюються в її власні вимоги до себе, що діють навіть при ослабленні зовнішнього тиску. Однак у її свідомості при цьому утвориться суперечливий комплекс: на одному полюсі «повинний», а на іншому «а раптом не зможу?» чи розпач «напевно, не зможу!». Звідси панічний страх одержати вісімку в деяких дітей, вихованих за принципом «навчання вище усього». Коли цей страх опанував дитиною, то запевнення батьків, що «8» чи «5» не такі вже страшні, не допомагають. Адже образ-я – «відмінник» стає частиною уявлень школяра про себе.

На думку психолога М. Кузьміної [2] існує декілька причин тривожності, що криються в сім'ї:

–традиціоналізм стосунків у сім'ї. У цих сім'ях взаємини з дитиною побудовані за принципом «повинен» і «зобов'язаний»;

–відкриті посили і прямі погрози. Зазвичай у подібних сім'ях дитині кажуть: «Зараз же йди ...» або «Якщо ти не підеш в дитячий сад, то я...»;

–недовіра дитині. Багато батьків перевіряють кишені у дітей, заглядають в «потайні» місця. Дитині вказують, з ким дружити;

–віддаленість батьків. Багато батьків ходять у гості, театр або їздять відпочивати без дітей. Дитина відчуває себе покинутою, їй немає з ким поговорити про свої проблеми і тривоги. У таких дітей з'являється страх самотності;

–негативне ставлення до старших (до бабусь, дідусів) в сім'ї. У деяких сім'ях люди похилого віку стають тягарем, на них діти можуть зривати накопичений негатив;

–тривожність виникає в ситуаціях суперництва, конкуренції. Дитина, потрапляючи в ситуацію суперництва, буде прагнути бути першою, за всяку ціну досягти найвищих результатів;

–ситуація підвищеної відповідальності. Коли дитина потрапляє в неї, її тривога обумовлена страхом не виправдати надію, очікувань дорослого і бути ним відкинутим.

Аналіз вищезазначених досліджень дає змогу стверджувати, що виникнення шкільної тривожності в молодших школярів пов'язане з соціально-психологічними факторами чи факторами освітянських систем. Також тривожність є показником шкільної дезадаптації.

Тривожність негативно впливає не лише на емоційне самопочуття людини, а й у подальшому її житті порушує функціональні можливості психіки – занижена самооцінка, низький рівень успішності в силу ригідності мислення, відсутності креативу уяви, продуктивності пам'яті – відбувається деструкція і гальмування розвитку особистості.

Список використаної літератури:

1. Кочерга О. Фактори психічного здоров'я молодших школярів / О. Кочерга // Директор школи. – 2000. – № 5. – С.118 – 122.
2. Кузьміна М. Детский невроз страха. / М. Кузьміна // Школьный психолог. – 2000. – № 25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psy.1september.ru/article.php?ID=200002503>.
3. Настільна книга шкільного психолога / Авт.-уклад. О. Є. Марінушкіна. – Харків : Вид-во «Ранок», 2010. – 288 с.
4. Науменко О. М. Тривожні діти. Що таке тривожність? / О. М. Науменко // Психологічна газета. – 2010. – № 22. – С. 3 – 14.
5. Омельченко Я. Психологічна допомога дітям з тривожними станами / Яніна Омельченко, Зоя Кісарчук. – Київ : Шкільний світ, 2008. – 112 с.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Зобенько Н. А.

Т. В. Ящук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі відкрилися нові перспективи у системі корекційної освіти, пов'язані з переосмисленням ставлення до організації навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку.

У сучасному світі інтеграція дітей в масові освітні заклади – це глобальний суспільний процес, який стосується всіх високорозвинених країн. Його основою є готовність суспільства і держави переосмислити систему ставлення до дітей з особливими освітніми потребами з метою реалізації їх прав на надання рівних з іншими можливостей у різних галузях життя, включаючи освіту.

Запровадження сучасних моделей організації навчання, виховання і реабілітації дітей з особливостями психофізичного розвитку потребує не лише спеціальної організації матеріального середовища, а й підготовки психолого-педагогічного персоналу загальноосвітніх закладів, оскільки ефективність інтегрованого та інклюзивного навчання залежить від правильного психолого-педагогічного супроводу цих дітей, який забезпечують як вчителі-дефектологи, педагоги, психологи загальноосвітніх закладів.

Мета дослідження – дослідити особливості здійснення організації інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Над проблемою працювали багато вчених, зокрема: А. Колупаєва, М. Малофєєва, Н. Назарова, С. Шевченко, Н. Шматко, Н. Трофімова, М. Чайковський та інші.

У сучасній школі, на жаль, практично в кожному класі навчаються діти з так званими особливими потребами. До таких учнів належать діти з розладами зору, слуху й мовлення, опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, емоційно-нестійкі діти та ін.

Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі є реальністю нашого часу. Усвідомлення переваг і ризиків – головна умова успіху в цій непростій справі, яка потребує відмови від деяких стереотипів та оволодіння новими формами роботи. І це стосується всіх учасників педагогічного процесу [3, с.56].

При цьому, запровадження інклюзивної освіти сприятиме реалізації прав дитини на рівний доступ до освіти, визначений нормативними документами про інклюзивну освіту в Україні.

Освіта дітей з обмеженими освітніми потребами організовується спільно з іншими учнями у загальноосвітній школі (інклюзивна школа) – заклад, який відкритий для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей. Тому потребує реструктуризації культурно-освітнього середовища, охоплюючи приміщення школи, педагогічний колектив, учнів та їх батьків [2, с.28].

В інклюзивній школі створюються найоптимальніші (спеціальні) умови здобуття освіти зазначеними дітям. Процес створення необхідних умов відбувається для того, щоб інклюзія дітей з особливостями життєдіяльності в системі соціальних відносин в освітньому середовищі проходив максимально ефективно, адже він є надзвичайно складним. Спеціальні умови, які відповідають потребам і можливостям усіх дітей можна умовно розділити на педагогічні, психологічні та соціальні [6].

Отже, під спеціальними умовами для отримання освіти дітьми з обмеженими освітніми потребами, так і для нормативних дітей, з якими вони навчаються в одному класі, розуміються сукупність таких заходів, котрі сприятимуть ефективному навчанню, вихованню та розвитку учнів з обмеженими можливостями здоров'я, та не перешкоджають навчанню інших здорових дітей.

Для успішного входження в суспільство таких дітей необхідна організація їх навчання і виховання в інтегрованих умовах, що забезпечить соціальний, емоційний та когнітивний розвиток кожної дитини з особливостями психофізичного розвитку з тим, щоб вона відчувала себе повноцінним учасником соціального життя [3, с.56].

Зміст, форми та методи навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку мають бути корекційно спрямованими. Це означає, що кожна тема, яка вивчається у школі, кожний метод і прийом, використання вчителем чи вихователем, мають не лише сприяти засвоєнню знань, умінь, навичок, формування поведінки, а й повинні спрямовуватися на виправлення вад психофізичного розвитку (залежно від дефекту).

Запорукою успішної реалізації моделі інклюзивної освіти є ефективна співпраця вчителів, відповідних фахівців, батьків та учнів. Усі спеціалісти з проблем розвитку дітей є важливими помічниками та партнерами вчителів [4].

Вчені Н. Дятленко, Н. Софій, О. Мартинчук, Ю. Найда наголошують на важливості практики спільного викладання, тому що це новий досвід для педагогів, особливо для тих, хто цікавиться інноваційними практиками. Практика спільного викладання набуває все більше поширення в усьому світі, хоча й залишається ще мало вивченою. Залучення додаткових спеціалістів, активізація взаємодії між дорослими та дітьми – усе це створює додаткові можливості для навчання й виступає хорошим стимулом для розвитку освітньої системи. Фактично, такий підхід дозволяє суттєво змінити погляд на організацію освітнього процесу з позиції «що кожний з нас може зробити для наших дітей» на позицію «що ми разом можемо зробити для всіх наших дітей». Особливістю практики спільного викладання в Україні є те, що в цьому процесі можуть брати участь не тільки педагоги та інші фахівці, а й асистенти вчителя [1, с.108].

Перед педагогом постає нелегке завдання побудувати навчально-виховний процес так, щоб діти почувалися комфортно й упевнено. Для цього необхідно знати психолого-педагогічні особливості дітей, методи й форми роботи з ними.

Так, Н. Трофімова вважає, що в сучасному навчально-виховному процесі має діяти установка нового рівня: «Учитель покликаний не виправляти помилки, недоліки природної організації дитини, а максимально використовувати свої професійні можливості для знаходження такої форми, що відповідає рівню культури суспільства, природному і творчому потенціалу дитини. Дитина – не лише й не стільки об'єкт впливу, скільки джерело культурного і професійного зростання самого вчителя» [5].

Отже, організація і забезпечення означених умов у загальноосвітньому навчальному закладі, сприяють наданню допомоги дітям, що мають обмежені освітні потреби:

- розвитку особистості кожної дитини з урахуванням її індивідуальних фізичних і розумових можливостей;
- здійснення повноцінної соціальної адаптації у класі однолітків;
- проведення корекційно-педагогічної, психологічної роботи;
- надання моральної допомоги і підтримки батькам (законним представникам) дитини, їх консультування з питань виховання дитини у родині.

Список використаної літератури:

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М.Ф. Войцехівського. – Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
2. Допоможемо дитині разом. Методичний посібник. / Авторський колектив : Л. Я. Кухаренко, Т. Ю. Островська, І. В. Пищита, М. Ю. Порошно, Л. М. Яцик. – Кременчук, 2010. – 116 с.
3. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник / О. Б. Нагорна. – Рівне, 2016 – 141 с. Друге видання
4. Організація навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://chutosvita.at.ua/publ/1/organizacija_navchannja_ta_vikhovannja_ditej_z_osoblivimi_osvitnimi_potrebami_u_zagalnoosvitnix_navchalnih_zakladakh/1-1-0-3
5. Особливості навчання учнів із особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/>
6. Особливості організації інклюзивного навчання у загальноосвітній школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/90046/pedagogika/osoblivosti_organizatsiyi_inklyuzivnogo_navchannya_zagalnoosvitniy_shkol

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Зобенько Н.А.

ПЕДАГОГІКА ТА КОНКРЕТНІ МЕТОДИКИ

ЗНАЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ДОСВІДІ РОБОТИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Естетичне виховання молоді, на наше переконання, є актуальною проблемою у нинішньому суспільстві. Я, опановуючи спеціальність художника в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, вважаю, що необхідно виховувати у молодого покоління здатність сприймати, відчувати, розуміти та оцінювати красу навколишньої дійсності, природи, життя і мистецтва. Маємо формувати стійкий інтерес до мистецтва, до духовного збагачення своєї особистості за допомогою знання про ідейно-художні цінності. «Щоб розуміти, переживати й любити живопис, людині треба пройти тривалу школу почуттів... в світі природи» [2, 557]. Студентська молодь має розвивати свої здібності, застосовувати красу у різних сферах життя. Старше ж покоління, в свою чергу, повинно сприяти формуванню у дітей непримиренного ставлення до потворного, антиестетичного в побуті, літературі, музиці, тощо.

Зазвичай естетичне виховання починає прищеплюватися ще змалку, в сім'ї, і це відіграє вагомую роль у подальшому ставленні дитини до того, що її оточує. І, перш за все, це усна народна творчість. Казка – засіб вихователя молодших школярів у формуванні морально-естетичних почуттів. Казки увібрали в себе народну мудрість і життєвий досвід. В.О.Сухомлинський вбачав велике виховне значення в казці, називаючи її колискою думки, яку дитина має запам'ятати на все життя. Казці видатний педагог надавав особлого значення, формуючи естетичну культуру дитини. «Казка, невіддільна від краси, сприяє розвиткові естетичних почуттів, без яких неможливе шляхетність душі, щира чуйність до людського нещастя, горя, страждань. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем» [1, 177].

Головне завдання навчання і виховання – всебічно гармонійно розвинена особистість. Тому важко уявити гармонійний розвиток без естетичного виховання. Варто звернутися до педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, який наголошував на важливості й місці естетики в навчанні й вихованні. Він розглядав природу джерелом естетичного виховання. Вчив дітей бачити красу навколишнього світу. «У світі є не тільки потрібне, корисне, а й красиве. З того часу, коли людина стала людиною, з тієї миті, коли вона задивилася на квітку і вечірню зорю, вона стала вдивлятися в саму себе. Людина осягла красу. Краса – це глибоко людське! Краса існує незалежно від нашої свідомості й волі, живе в її душі. Краса – це радість нашого життя» [3, 409].

Я вважаю, що варто більше звертати увагу молоді на твори образотворчого мистецтва, музичні композиції та літературу. Якнайбільше заохочувати молодь до відвідувань виставок, зустрічей з відомими і цікавими особистостями, організовувати майстер-класи та давати змогу молодим людям проявляти себе у творчості. В.О. Сухомлинський говорив: «...дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї» [1, 53–54]. Великого значення в естетичному вихованні педагог надавав музиці. «Музика тісно пов'язана з ліричною поезією і є немовби наступною сходинкою в духовному розвиткові людини. У вихованні музикою прослідковується єдність моральної, емоційної і естетичної сфер людини» [2, 553]

Отже, естетичне виховання значною мірою впливає на взаємодію особистості і середовища. Середовище – це те оточення, яке людина сприймає, на яке реагує, з яким вступає в контакт. Виховання здатне змінити ставлення особистості до навколишнього середовища, людей, речей, умов життя і діяльності. Виховання моральних, інтелектуальних, естетичних почуттів має практичну цілеспрямованість: навчити молоду людину керувати своїми бажаннями, свідомо обмежувати їх, бути їхнім володарем, виховувати в собі шляхетні людські потреби.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – 283 с.
2. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Радянська школа, 1977. – 665 с.
3. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 2. – К. : Радянська школа, 1976. – 570 с.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Лещенко І. Т.

Т. С. Зорочкіна

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

САМООСВІТА – ГОЛОВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Теоретичний аналіз проблеми підготовки вчителя початкової школи до професійного самовдосконалення в педагогічній теорії та практиці діяльності вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн зокрема Великої Британії, засвідчив, що значна увага приділяється вивченню методологічних, теоретичних, методичних аспектів підготовки майбутнього педагога. Незважаючи на світовий досвід, професійна підготовка майбутнього вчителя до професійного самовдосконалення не набула комплексного, системного висвітлення на початку ХХІ століття.

Аналіз теоретико-гносеологічних знань свідчить, що професійний саморозвиток є інтегративним творчим процесом свідомого особистісного становлення, у результаті якого відбувається формування мотиваційної, когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфер фахівця; професійно-особистісний саморозвиток здійснюється за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, самооцінки, саморегуляції, як прагнення до самоактуалізації на основі розвитку професійного мислення, реалізації творчого потенціалу, різноманітних форм дослідницької діяльності та інших способів інтенсифікації цього процесу; самовдосконалення є найважливішим шляхом формування себе не тільки як професіонала, а перш за все як особистості, розвитку своїх здібностей, набуття знань і вмінь [1].

Більш серйозний акцент у британських ВНЗ відводиться самостійній роботі студентів, на здатності до самонавчання та вмінні здобувати знання без допомоги викладача. Успішність студентів оцінюється за результатами складання письмових робіт, головним чином академічних есе [2].

У цих умовах зростає значення самонавчання. Самонавчання стає необхідним у пристосуванні до змін на ринку праці у ХХІ столітті людина буде змушена багато разів змінювати роботу та зважати на старіння раз набутих знань до самонавчання треба приготувати тобто багато разів вправлятися в ситуації коли учень планує власне навчання і потім сам вчиться. Самонавчатися – це виробити вміння пошуку і критичного використання джерел інформації від бібліотек до Інтернету навчити аналізу і синтезу даних при цьому змінюється роль вчителя він не стільки постачає знання скільки допомагає учневі творити і реалізовувати програми самонавчання [3].

Рябова Е. розуміє під самоосвітою здійснювану людиною пізнавальну діяльність, яка:

- по-перше, здійснюється добровільно;
- по-друге, управляється самою людиною;
- по-третє, необхідна для вдосконалення будь-яких якостей людини, і сама людина це усвідомлює [4].

Филипська В. наголошує, що під самоосвітою розуміється одночасне набування нових знань і вдосконалення своїх здібностей, формування вмінь і навичок самостійної роботи:

систематична самостійна пізнавальна діяльність особистості, яка зумовлена суспільними й особистісними потребами, що виходять за межі планів і програм навчальних установ системи освіти: цілеспрямована самостійна діяльність учителів з удосконалення та оволодіння новими спеціальними психолого-педагогічними та методичними знаннями, які необхідні в практичній діяльності вчителів [5].

Шанскова Т. розглядає самоосвіту, як своєрідний вид навчання протягом сього життя, процес продовженого і поширеного навчання, який веде до збагачення інтелекту та розвитку особистості в цілому відповідно до її ідейних, соціальних, професійних та індивідуальних потреб. Самоосвіта часто підтримується системою консультацій та інформаційної роботи у різних наукових і культурно-просвітницьких закладах та організаціях.

Удосконалення – процес систематичної актуалізації, удосконалення та поглиблення знань й умінь, загальних і професійних навичок [6].

Хочемо наголосити на тому, що дуже великий акцент у Великій Британії відводиться самостійній роботі студентів, майстерності здобувати знання без допомоги педагога.

Самоосвіта є головною складовою професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, дозволяє досить глибоко розкрити свій особистісно-професійний потенціал у професійній діяльності, забезпечує мобільність і конкурентоздатність на сучасному ринку праці, спираючись на загальнопедагогічні та професійні знання, уміння, майстерність і навички.

Література:

1. Іщенко В. Готовність до професійного самовдосконалення студентів як фактор забезпечення високої якості освіти // Витоки педагогічної майстерності. 2015. Випуск 16 С 103-110
2. Особливості освіти у Великій Британії – Електронний ресурс. – [Режим доступу] : http://osvita.ua/abroad/higher_school/england/4955/
3. Зевченко Т.М Освітні тенденції в XXI столітті британська модель школи в контексті інтеграційних процесів у Європі – Електронний ресурс. – [Режим доступу] : https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/5/visnuk_30.pdf
4. Рябова Е. Самообразование учителя как условие его личностного и профессионального развития – Електронний ресурс. – [Режим доступу] : http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/4_+rjabova.doc.htm
5. Филипська В. Професійне самовдосконалення вчителя (з досвіду України та Великої Британії) / В. Филипська // Імідж сучасного педагога. - 2013. - № 1. - С. 37-39.
6. Шанскова Т. І. Сучасні тенденції підготовки та перепідготовки фахівців гуманітарного профілю у Польщі та країнах європейського союзу – Електронний ресурс. – [Режим доступу] : http://eprints.zu.edu.ua/11033/1/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%A8%D0%B0%D0%BD%D1%81.pdf

O. V. Minenko

*Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of the
National University of Civil Defense of Ukraine*

COMMUNICATIVE FEATURES OF MODERN LECTURER

The culture of communication has profound origins and is closely connected with the personality traits of the lecturer, his motives and value orientations, self-awareness, and professional attitudes. Pedagogical communication as a form of professional behavior is a subject to the relevant rules and is carried out on the basis of a complex of anthropological, cultural, socio-psychological conditions. The lecturer acts as an activator of the pedagogical communication process, organizes and manages it. Culture of pedagogical communication influences the effectiveness of the educational process, establishing a positive spiritual and moral atmosphere of the participants in the interaction.

The urgency of the topic is determined by the current trends in education. Today the higher educational institution should ensure the formation and development of intellectual, creative and proactive personality, able to live in fundamentally new conditions, to realize themselves in life, to be successful and to promote the development of society. Among the professional abilities of the

teacher a significant role belongs to the communicative, since communication - not only the ability to communicate in native and foreign languages, but also the ability to cooperate with people, have different social roles in the team. Communicative abilities are characterized by a number of other human abilities that manifest themselves in the speed, depth and strength of mastering the means of action, namely: the ability to listen, perceive and reproduce information, to conduct a dialogue, to participate in discussions, to negotiate, persuade and defend their point of view. Therefore, the development of communication abilities is one of the main factors in the formation of the individual [1, 45].

Psychologists argue that the student perceives all the effects of the educational material through the teacher's personality, through communication with him. And if this communication is not interested, but it causes the teacher's rejection of the individual, the situation of internal stress, discomfort, the fear of being mistaken, then it tires the participants in the educational process, generates indifference to the discipline [2, 153]. Therefore, such prerequisites for the effectiveness of the communicative activity of a modern teacher as the ability to feel the communicative situation at practical classes, to overcome psychological barriers, to resolve conflicts, to be indifferent to the personality of students optimistically charged, are crucial components of the teacher's communicative culture.

Traditionally, the scientists distinguish the following components of pedagogical communication: technological: 1) the arsenal of psychological and pedagogical means 2) the teacher's understanding of their individual expressiveness; moral and aesthetic component: professional moral (respect for student's merits, pedagogical cycle, high culture of communication), harmony of internal and external manifestations of the teacher, his artistic, creative originality.

Thus, it is necessary to formulate the main communicative features of the teacher:

1. Ability to contact, that is, the ability to establish pedagogically expedient relationships with students, parents, teachers and understand their psychological peculiarities;

2. Ability to improve their pedagogical communication, acquisition of communicative skills and abilities. Throughout the teaching activity, as the experience gains, each teacher goes through the path of self-improvement;

3. Ability of social and psychological adaptation. Teachers need to choose effective forms of communication with students and parents depending on the situation, avoid conflicts;

4. Ability to regulate intracollective, intercollective and interpersonal relationships;

5. Ability to anticipate the result and get emotional satisfaction at all stages of pedagogical communication. The result of the teaching activity should be positive, the purpose and objectives of the communicative activity - achieved through the skillful organization;

6. The ability to influence the object in the process of communicative activity can only be achieved under clearly defined tasks;

7. Organizational-communicative abilities are the ability to organize communicative activities common to students [3, 14].

Thus, communication plays a significant role in solving practical tasks of pedagogical activity. The form of study requires specific ways of interaction between the lecturer and the students.

References:

1. Ненько Ю.П. Культура речи как залог успешной профессиональной коммуникации. Научно-практический журнал "Психология, социология и педагогика". – 2014. – №12 [Электронный ресурс].

2. Ненько Ю.П. Мовлення викладача як фактор формування мовленнєвої культури майбутнього фахівця у сфері пожежної безпеки. Гуманізація навчально-виховного процесу. – Спецвипуск 6. – Ч. 1. – Слов'янськ – 2012. – 266 с. – С.151–157.

3. Поперечна Л. Ю. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми / Л. Ю. Поперечна. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2012. - Вип. 1.[електронний ресурс http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14.]

НАРОДНА ПЕДАГОГІКА ПРО ЗНАЧЕННЯ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ

Народна педагогіка – це галузь педагогічних знань про погляди народу на завдання і мету виховання та сукупність засобів, умінь та навичок виховання та навчання. Термін «народна педагогіка» вперше в науку впровадили К.Д. Ушинський, а в Україні О.В. Духнович [2, 74].

У народній мудрості знаходять відображення різноманітні напрями виховання. Велике значення приділяється трудовому вихованню дітей, без якого неможливий ні моральний, ні розумовий, ні фізичний, ні естетичний розвиток особистості. «Гарний і моральний той, хто любить працю», – говорять у народі. У той же час народна мудрість застерігає: «Якщо хочеш мати у своїй сім'ї утриманця, дай синові чи дочці все, що вони хочуть, і позбав їх можливості працювати. Неробство неодмінно приведе до нещастя». Розуміючи це, дітям змалечку мають прищеплювати повагу до людської праці і разом з цим – навчають їх різного ремесла, рукоділля тощо [1, 95].

Провідне місце у трудовому вихованні дітей належить сім'ї, родині. Упродовж століть народна педагогіка склала свою систему трудового виховання дітей у сім'ї, яку умовно можна поділити на три етапи [3, 320].

Перший етап – вступний або ігровий (від 2 до 6-7 років). Провідними засобами виховання тут є показ і спостереження. Ці прийоми розширюють світогляд дітей і формують перші уявлення про різні види людської праці.

Діти в українській сім'ї починали працювати дуже рано, адже все що вони бачили, це те як працюють дорослі і всі дії починали відображати у своїх іграх.

Другий, помічний або визначальний етап (від 7 до 15 років) характеризується тим, що діти стають активними помічниками батьків. Малюки дорослішають, детальніше оволодівають різними видами праці, розуміють що і як правильно треба робити. Різноманітні види трудової діяльності вже стають не грою, а осмисленими діями. Праця хлопчиків і дівчаток набуває більш розгалуженого характеру, відтак охоплює дедалі ширше коло виробничих галузей. У 15 років підліток уже вважається повноцінним працівником, здатним виконувати найскладніші роботи у господарстві.

Остаточне становлення людини як працівника певної галузі, за традицією родинної етнопедагогіки, припадає на *третій етап* трудового виховання – основний або завершальний (від 15 років до повноліття). Молодь остаточно визначається у виборі професії, безпосередньо беручи участь у всіх трудових діях поряд із дорослими. Народна педагогіка наголошує на важливості участі дітей у спільних громадських справах. Наприклад, в арсеналі народної педагогіки можливо віднайти так звані *толоки* – спільне виконання громадою трудових робіт (зведення хати, копання криниці, заготівля дров тощо) [3, 283].

На мою думку, всі ці етапи необхідні й цінні під час трудового виховання малюків, адже послідовність, яка передбачає перехід від більш легкого до важчого ще вимагає й неперервності, щоб малюки не втратили навичок, які здобули на попередньому етапі.

До проблеми трудового виховання в різні часи зверталось багато видатних вчених, враховуючи досвід народний на предмет виховання. Зокрема Т. Мор рекомендував маленьких дітей знайомити з працею дорослих і спонукати їх до посильної участі у трудових процесах. На думку Ж.-Ж. Руссо, дитину, яка фізично зміцніла і навчилася самостійно орієнтуватися в навколишньому середовищі, слід залучати до фізичної праці. Оволодіння трудовими навичками необхідна умова для самозабезпечення, здобуття незалежності та свободи [2, 18]. Ідея праці як засобу всебічного розвитку людини порушувалася в педагогічній теорії К. Ушинського. У його творі «Праця у її психологічному та виховному значенні» обґрунтована необхідність «вільної праці» для розвитку почуття людської гідності [1, 91].

Отже, повертаючись до ролі народної педагогіки у формуванні особистості дитини, варто підкреслити розуміння праці як першооснови людського життя. Під час трудового виховання дітей ми повинні використовувати народний фольклор, різноманітні оповідання, вірші, прислів'я та приказки, загадки тощо. Ми повинні звертатися до джерел народної педагогіки, адже зараз все частіше трудове виховання залишається поза увагою. Ми повинні пам'ятати про принцип народності і вдосконалювати та передавати різноманітні види людської праці. Якщо у належний спосіб організувати трудове виховання в сім'ї, ми досягнемо значних результатів і зможемо виховати працьовиту, високоморальну, щасливу і благополучну особистість.

Список використаної літератури:

1. Нестеренко В. П. Формування працелюбності як базової якості особистості / В. П. Нестеренко. – Львів, 2010. 104 с.
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська – Київ: Академвидав, 2015. – 455 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент І.Т. Лещенко

А. Д. Нежинська

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СТАЖУВАННЯ В ПОЛЬЩІ – З ДОСВІДУ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ

На сьогоднішній день система освіти в світі не стоїть на місці, в Україні – в тому числі. З кожним роком для студентів відкривається все більше можливостей всебічно розвиватись, самостверджуватись, вміти аналізувати та пізнавати різноманітні методи навчання. Технології та модернізація усіх сфер життя дедалі швидше прискорюють появу цих можливостей. Однією з найпопулярніших в наш час нових форм навчання є стажування українських студентів за кордоном. Воно проходить у різних напрямках спеціальностей як для освітнього ступеню «бакалавр», так і для студентів другого вищого рівня освіти – «магістрів». Великим попитом у цій сфері користується саме Польща через її вигідне географічне розташування, спорідненість мов, низку програм безкоштовного навчання в межах міжнародної співпраці університетів тощо.

Стажування може проходити як у вигляді взаємного обміну студентів, так і у проходженні навчання лише з боку України. Термін цього навчання загалом один або два семестри, в залежності від умов співпраці університетів або самостійно обраних програм стажування студентом. Брати участь у стажуванні можна переважно з другого курсу. До речі, дуже важливим є те, що знання офіційної мови країни не є обов'язковою вимогою. В багатьох програмах діють спеціальні безкоштовні курси, які дають змогу вивчити польську на початковому рівні та покращити свої знання вже безпосередньо в країні, спілкуючись з корінними жителями, які є носіями мови. Проживання в спеціально відведених гуртожитках на період навчання також є чудовою можливістю для усунення мовного бар'єру адже українські студенти мають змогу спілкуватись з польськими студентами на будь-які, довільні від навчання, теми. Потрапивши на стажування в один з польських університетів, незалежно від міста, де він знаходиться – усіх українських студентів формують по групах залежно від профілю: історичний, філософський, філологічний, іноземних мов тощо. Таким чином, нову групу спеціально для українців при цьому не створюють – студенти потрапляють до вже існуючих на той момент груп. Для них призначають спеціального керівника, який організовує їх навчальний процес. Кожен стажист може обрати відповідну кількість дисциплін – п'ять або шість. У тому разі, якщо деякі дисципліни співпадають з університетом в Україні, то вони можуть бути автоматично зарахованими, а ви – звільненими від складання екзамену під час сесії. Дисципліни мають форму лекцій та дискусій (мовою оригіналу «wykład» та «ćwiczenia»). Система оцінювання в Польщі загалом не відрізняється, але лекції можуть бути як зараховані, так і не зараховані, відповідно до їх